

MIROVNE OPERACIJE

Slovenija v svetu mirovnih operacij – Klemen Grošelj

Povečano število MO je vodilo v njihovo naraščajočo specializacijo. Poznamo dve pristopa pri proučevanju mirovnih operacij: problemskega in kritičnega. Do preloma stoletja je prevladoval problemski, ki izhaja iz realističnega razumevanja varnosti in westfalskega koncepta mednarodne skupnosti. Ta pristop skuša z analizo MO oblikovati spoznanja, ki naj bi pripomogla k njihovi večji uspešnosti. Pojav novih vojn in preoblikovanje mednarodne skupnosti v smeri post-westfalskega koncepta pa sta skupaj z omejeno teoretično pojasnjevalno močjo problemskega pristopa vzbudila razvoj alternativnih pristopov, predvsem kritičnega, ki temelji na sociološki kritični teoriji in kritični teoriji varnosti. Ključna domneva tega pristopa je, da je cilj MO ohranjanje in širjenje liberalno-demokratske družbene ureditve v nestabilne predele sveta. Zavrača domnevo, da so MO nevtralno dejanje.

MIROVNE OPERACIJE

POJEM MIROVNA OPERACIJA izvira iz časov **Društva narodov**, uporaba pojma pa je vezana na **sistem kolektivne varnosti** v okviru ZN. Prva mirovna operacija je potekala od leta 1956 v Egiptu.

Mirovne operacije **niso predvidene v UL ZN**, l. 1965 jih je Generalna skupščina ZN z ustanovitvijo **Komiteja za mirovne operacije** formalizirala kot eno izmed sredstev na razpolago VS ZN.

Definicije pojma MO se izoblikujejo šele v osemdesetih in devetdesetih letih. V OZN prevladuje razumevanje, da so MO tiste, v katerih sodeluje vojaško osebje, ki nima pooblastil vsiljevanja, s ciljem pripomoči, k ohranjanju mednarodnega miru in varnosti na območjih spopadov. Te operacije so prostovoljne in temeljijo na pristanku in sodelovanju, ciljev ne dosežajo z uporabo sile, kar jih ne uvršča v operacije vsiljevanja opredeljene v 42. členu UL.

Mednarodna mirovna akademija: MO tiste, ki naj bi preprečevale, zadrževale, umirjale in prekinile sovražnosti med državami in znotraj njih s posredovanjem tretje strani, ki je mednarodno organizirana in vodena ter uporablja večnacionalno vojaško, policijsko in civilno osebje s ciljem obnove ali vzdrževanja miru. MO tako presežejo svojo prevladujočo vojaško naravo, saj v njih sodelujejo tudi nevojaške strukture, kljub temu pa še vedno temeljijo na **privolitvi sprtih strani, nepristranskosti in minimalni uporabi sile**. Gre torej za ad hoc operacije, čeprav se je z prakso razvil vzorec in načela dolovanja.

Tri ključne funkcije mirovnih sil ZN po Grizoldu so: vojaške naloge, politične naloge in civilno-vojaške naloge. Grizold sledi tradicionalnemu razumevanju MO.

Definicija Jelušičeve (najširša in najobsežnejša): *»So vse oblike vojaških in nevojaških aktivnosti, ki potekajo v kontekstu političnih in diplomatskih prizadevanj za vzpostavitev in ohranjanje mednarodnega miru, za katere je značilno, da: imajo širši mednarodni mandat, praviloma s strani VS ZN; jih izvajajo mednarodne organizacije, regionalne organizacije ali ad hoc koalicije držav, jih izvajajo sile in osebje v večnacionalni sestavi; potekajo zaradi vzpostavitve ali ohranitve statusa quo v neko drugo obliko politične skupnosti; potekajo dobro lokalnega prebivalstva in niso namenjene zasedbi ali pripojitvi ozemlja; potekajo tako, da povzročajo čim manj škode in ob uporabi minimalne sile za dosego ciljev in smotrov mandata mirovne operacije.«*

Ø Prva mirovna operacija se je zgodila l. **1956 v Egiptu**.

Ø Operacije se umešča med 6. poglavje (mirno reševanje sporov) in 7. poglavje (vsiljevanje miru) UL ZN. **»6½. poglavje«**. Formalno te operacije niso opredeljene.

Ø Ključni organ ZN, ki oblikuje in določa **mandat** (določi: cilj, trajanje, velikost, območje in poveljnik mirovnih sil) ter avtorizira mirovne operacije je **VS ZN** (drugim organizacijam: OVSE, Nato, AU, SND, itd.).

j Ključni pojmi

Ø **Nacionalni interes**

Hoffman: da je moč hkrati cilj države in sredstvo za doseg drugih ciljev. Ločuje med manj zavezujočimi (ugled, rast moči,...) in ekstenzialnimi interesi (zemljepis, viri, ...).

Finnemore: varnost, moč in bogastvo države.

Holsti: osnovni interesi so tisti cilji, za katere so ljudje pripravljeni na največjo žrtev. Ti so kratkoročni in so povezani s samoohranitvijo. Med srednjeročne cilje šteje povečanje ugleda države, razvoj, uresničitev interesov državljanov, izpolniti potrebe in zahteve javnosti in posameznikov. Dolgoročni cilji pa so načrti, sanje in vizije, in zadevajo končno politično in ideološko organizacijo mednarodnega sistema ter vodijo v odnose v sistemu in vlogo posameznih držav v njem.

Wendt: ...ne samo normalne usmeritve na delovanje, ampak tudi kot sile, ki povzročajo, da se država vede na določen način. Identificira štiri ključne interese: fizično preživetje, ohranjanje avtonomnosti, ekonomska dobrobit, ohranjanje kolektivnega dobrega mnenja o sebi oz. samopodobe. Uresničevanje navedenih nacionalnih interesov naj bi državi zagotavljalo varnost in jo hkrati omejevalo pri njenem zunanjepolitičnem delovanju.

Neorealizem med ključne interese uvršča nacionalne varnostne interese. Ti pa so v nasprotju z realistično osredotočenostjo na moč in vojaško varnost.

Buzan – grožnje varnosti: vojaški, okoljski, gospodarski, politični in družbeni sektor, vsak s svojimi grožnjami varnosti. Prezelj doda še druge dimenzije ogrožanja varnosti: kriminalna, teroristična, zdravstvena, informacijska. Te dodatne dimenzije varnosti, posredno vodijo v ključno prvino kritične teorije varnosti - emancipacijo. Z njimi se približuje ravni posameznika in skupnosti kot ključne referenčne točke varnosti.

Konstruktivisti: nacionalne interese kot definirane s strani akterjev, ki se odzivajo na kulturne dejavnike. To ne pomeni, da je moč, običajno razumljena kot materialna sposobnost, nepomembna za analizo nacionalne varnosti, a vendar nam pomen, ki ga države in drugi politični akterji povezujejo z močjo in varnostjo, omogoča pojasniti njihovo vedenje. Ta definicija še vedno tesno povezana z državo.

Pojav nedržavnih groženj v svetu po hladni vojni zahteva redefiniranje pojma nacionalni interes. Tako moramo na eni strani razumeti nacionalni interes kot ravnovesje med odgovorom na različne grožnje v različnih sektorjih (vojaški, teroristični, itd.), na drugi strani pa emancipacijske potrebe posameznika o. skupnosti, ki postajata poleg države vse bolj pomemben subjekt varnosti. Zaradi tega tudi področje uresničevanja teh interesov ni izključno vezano na suvereno državo in njeno nacionalno ozemlje, ampak širše okolje regije, v kateri se nahaja država, ali sveta kot celote.

Uresničevanje nacionalnih interesov naj bi državi zagotavljalo varnost in jo hkrati omejevalo pri zunanjepolitičnem delovanju.

Ø **Mednarodna varnost**

Grošelj: Mednarodna varnost je skupek ukrepov, ki zagotavljajo obstoj vseh držav in nedržavnih akterjev, o katerih akterji dosežejo prevladujoče soglasje ter je temeljni pogoj obstoja in razvoja same mednarodne skupnosti. Je tista varnost, ki se nanaša na globalno varnost, je skupek ukrepov, ki zagotavljajo obstoj vseh držav. Booth opozarja, da je mednarodna varnost mogoča samo, če DČ mednarodne skupnosti dosežejo soglasje o pravih vedenja in praktičnem uresničevanju teh pravil.

Ø Mandat mirovne operacije

Je pravni temelj operacije. Naj bi bil formuliran tako, da vsebuje: cilje in namen mirovni sil, velikost in strukturo mednarodne oborožene sile, definiral sistem vodenja in poveljevanja, opredelil odgovornost mednarodne organizacije in odgovornost države gostiteljice.

V večini primerov je bil oblikovalec mandatov VS ZN s svojimi resolucijami.

Običajno so v veljavi za 6 mesecev.

Ø Humanitarna intervencija

Wheeler: »Je grožnja z uporabo ali uporaba sile s strani skupine držav ali mednarodne organizacije v tretji državi s ciljem zaščititi državljane te države pred množičnimi kršitvami mednarodno priznanih človekovih pravic.«

Zajadło: dejansko HI tvorijo: dejanska uporaba sile kot tudi grožnja z njo; pomembna vloga nevladnih organizacij; vzrok so množične kršitve ČP; ključni cilj je končanje teh kršitev; zaščita državljanov države prejemnice intervencije.

Povzetek: HI lahko definiramo kot uporabo sile s strani držav ali mednarodnih organizacij v tretji državi, s ciljem preprečiti množične kršitve mednarodno uveljavljenih in sprejetih ČP.

Koncepta HI ne smemo enačiti s HI kot tipom mirovne operacije.

TRADICIONALNE VARNOSTNE PARADIGME

Cox pojasnjuje, da tradicionalne teorije, svet, oz. razmere v njem, sprejemajo takšne kot so ga podedovale in zato iščejo način, da bi ta še naprej deloval, s čimer prispevajo k obnavljanju obstoječega sveta. Tradicionalni oz. problemski pristop svet sprejema takšen kakršen je, ga pojasnjujejo, a ga pri tem ne poskuša spremeniti.

j Realizem – državocentričen pristop

Politični realizem ali politika moči in varnosti je s svojim statičnim pogledom na svet, kjer so države edini pravi mednarodni akterji, temelj tradicionalnega pristopa k varnosti, in zaradi kritik, ki jih je sprožil, tudi kritičnega. Ta pristop je doživel razcvet med hladno vojno. Države so edini pravi mednarodni akter. Med njimi poteka intenzivno tekmovanje za vire (varnost itp.). osrednji atribut države je monopol nad legitimno uporabo sile. Med državami obstaja hierarhija, glede na vojaško in ekonomsko moč. Mednarodne odnose označuje kot boj, spopad za moč med suverenimi državami, posledica česar je pesimističnost glede možnosti izginotja konfliktov. Za uspešnost zunanje politike je potrebna ustrezna uporaba sile. Mednarodno pravo in ravnotežje moči ustvarjajo minimum mednarodnega reda in preprečujejo univerzalno uporabo vojne. Mednarodni sistem je sicer anarhičen, saj ne obstaja suveren, ki bi lahko ohranil mir. Mednarodni odnosi so igra ničelne vsote, kjer ena država postane močnejša samo na račun druge. Eden glavnih konceptov je tudi varnostna dilema.

V realizmu obstaja več smeri razmišljanja. **Klasična realistična smer** - Ključna predstavnika sta Niebuhr in Morgenthau (države imajo prirojeno potrebo po prevladi nad drugimi). Druga smer pa je **neorealizem**: zavrača koncept človekove narave in se osredotoča na učinke mednarodnega sistema, ki ga oblikujejo velike sile, katere iščejo možnost lastnega preživetja. Ker je sistem anarhičen, mora vsaka država iskati lasten način preživetja. Dopuščajo možnost sodelovanja.

V kontekstu stalnega boja za moč je edina oblika relativne stabilnosti mogoča v okviru koncepta ravnotežja moči.

Grizold opredeli ključne predpostavke realistične teorije:

u mednarodni sistem je utemeljen na nacionalnih državah

v mednarodna politika je v svoji naravi konfliktna

w države obstajajo v pogojih pravne suverenosti

x države so samostojni akterji

y države so racionalni akterji

znajpomembnejši koncept za razlago delovanja držav je moč

Kot temeljna izhodišča realistične teorije pa navaja:

j anarhično naravo mednarodnega sistema

k države niso enake po svojih zmogljivostih

l države so za svoj obstoj in varnost prisiljene zagotavljati same

m najpomembnejše sredstvo varnosti je vojaška sila

n negotovost in tekmovanje države postavlja pred t.i. varnostno dilemo.

Razumevanje varnosti kot cilja, moč države pa kot instrument za doseganje tega cilja.

Mirovne operacije vidi kot popolnoma neuporabne in v temeljnem nasprotju z državnimi interesi ter njihovim konceptom varnosti. Realizem zanemari pomemben delež drugih vidikov varnosti, ki so e odražali v nedržavnih in nevojaških grožnjah varnosti.

Konec hladne vojne je resno omajal teoretična izhodišča realizma. Kot odgovor na to se pojavijo nove smeri razmišljanja.

k Liberalizem – politika soodvisnosti in transnacionalnih odnosov

Izhaja iz idej liberalne ekonomske teorije. Države postajajo vse bolj odvisne od drugih držav in akterjev mednarodnih odnosov in v mnogih primerih ne morejo v celoti uresničevati zahtev po nadzoru ozemlja in suverenosti navzven, kar sta temeljna kamna politike moči in varnosti. Ugotavlja, da v mednarodne odnose vse bolj vstopajo tudi nedržavni akterji, ki delujejo preko državnih okvirjev.

1. smer: Vzajemna gospodarska odvisnost držav jih odvrača od uporabe sile zoper druge države.

2. smer: V demokraciji vidi ključ do svetovnega miru – demokratične države so bolj miroljubne kot avtoritarne. Gre za Kantovo idejo demokratičnega miru.

3. smer: liberalni institucionalizem: v mednarodnih organizacijah vidi sredstvo preseganja sebičnega vedenja držav.

Tudi v liberalizaciji država ostaja ključni akter mednarodnih odnosov. Ta pristop je odločilno vplival na sam pojav in razvoj mirovnih operacij.

l Kopenhagenska šola varnosti

Eden izmed odgovorov na sodobne varnostne izzive je bilo poglobljanje in širjenje koncepta varnosti. Buzan iz Kopenhagenske šole identificira pet ključnih sektorjev, v katerih je moč identificirati različne grožnje varnosti. Cilj poglobljanja je preseganje realistične osredotočenosti na vojaške grožnje in vojaške vidike varnosti ter s širjenjem omogočiti analizo procesov, ki ogrožajo varnost na nadnacionalni ravni. Buzan že posveča določeno mero pozornosti varnosti posameznika, čeprav ohranja državo kot osrednji objekt varnosti. Primarno vlogo države zagovarja z:

- primarni akter, ki se lahko sooča z nedržavnimi, državnimi in mednarodnimi varnostnimi izzivi
- primarni dejavnik soočanja z grožnjami varnosti
- dominantni akter v mednarodnem političnem sistemu.

Buzan in Weaver – ideja družbene varnosti, ki prenese razumevanje varnosti s suverenosti na identiteto, ki se kaže v sposobnosti družbe, da ohranja lastne tradicionalne vzorce. Vendar ta varnost ne izpodriva nacionalne varnosti, temveč se oblikuje dualizem.

Krak naprej naredi Weaverjev koncept zaznavanja procesa opredeljevanja nekega vprašanja kot varnostnega vprašanja. Tu je varnost razumljena kot samo-referenčna praksa, v okviru katere neko vprašanje postane varnostno vprašanje, kar pa ni nujno posledica obstoja realne varnostne grožnje, ampak je lahko samo vprašanje predstavljeno kot grožnja. Gre za alternativno varnostno paradigmo znotraj tradicionalnega pristopa.

Kljub širitvi in poglobljanju koncepta, se paradigma ni uspela v celoti oddaljiti od tradicionalnega pristopa.

Široko odprta razprava v tej šoli, glede tega, kaj naj bo referenčni objekt varnosti. Med drugim tudi ta, da naj postane to posameznik.

Kritika tradicionalnega razumevanja varnosti:

Eizključevanje procesov, katerih akterji so nadnacionalni ali nedržavni

Evrednostna normativnost, ki se odraža v tezi o bistveni harmoniji med interesi posameznika in njegovo državo; poistovetenje varnosti države z varnostjo njenih državljanov, dokazi pa potrjujejo, da je država s svojimi dejanji ključni in edini vir ogrožanja varnosti svojih državljanov.

EBooth: ta pristop je samoreproduktiven, samouresničevalen in samorazlagalen. Ključne pomanjkljivosti so:

j realizem ne pojasni in ne opiše kako svet deluje

k sveta ne pojasnjuje takšnega kot je, neodvisno od naše percepcije

l statična teorija, nima jasnega koncepta prihodnosti

m realistična metodologija je nerazvita in nesofisticirana, odnos med opazovalcem in opazovanim ni problematiziran

n ne uspe na praktičnem testu

o regresivne ocene, saj ne upošteva vprašanj kot so ČP, delovanje svetovnega gospodarstva, itd.

p realistična agenda je ozka in se opira na ozko področje nacionalnih interesov

q sovražna do človekovih interesov

r intelektualno rigiden, saj zavrača vse druge poglede.

Kljub kritiki pa je vseeno relevantno njegovo razumsko videnje sveta.

Booth ugotavlja: da realizem definira, kaj je potrebno rešiti, vendar to naredi na način ki replicira nek točno določen svetovni red in z njim povezane probleme. Tako oblikuje in preoblikuje probleme, katere naj bi rešil. V nasprotju z njim kritični pristop trdi, da soočeni z zastrašujoče nevarno politično svetovno prihodnostjo nujno potrebujemo varnostne študije, ki gredo preko problemskega pristopa v okviru obstoječega statusa quo in namesto tega iščemo način soočenja s tem problemom.

Kritične varnostne paradigme:

Cox opredeli kritični pristop oz. teorije kot tiste, ki dvomijo v prevladujoča družbena razmerja in razmerja moči v institucijah teh družb. Vendar težko govorimo o enotni kritični teoriji varnosti. Opravka imamo z več zametki teorij in konceptov. V okviru kritičnega pristopa se razvijeta predvsem dve razvojni smeri: nabor kritičnega znanja in specifična kritična teorija varnosti.

Kritična teorija:

Booth, temeljna izhodišča:

u ideje Frankfurtske šole

v nabor idej Gramscija in njegove hegemonije

w marksistična tradicija in njena razmišljanja o vlogi razredov, ideologije in struktur moči

x nerazvita kritična šola mednarodnih odnosov

Ideje Frankfurtske šole:

□ epistemološko zavračanje dihotomnega odnosa subjekt-objekt in ostro ločitev vrednot in dejstev značilnih za tradicionalni pristop. Tega naj bi nadomestila povezanost poznavalca in poznavalne substance

□ reintegracija različnih področij v enoten okvir, ki naj bi omogočil razumevanje procesov celote

□ sprejema neizogibnost politične narave vseh družbenih teorij

□ emancipacija kot ključni element

Booth opredeli štiri ključne teme, s katerimi se ukvarja sodobna kritična teorija:

1. Znanje je družbeni proces in ne stanje. Je za nekoga in za nek cilj

2. K tradicionalne teorije promovirajo naturalizem, ki se odraža v ideji, da je mogoče človeška bitja in družbe proučevati z istimi metodami kot vse ostalo, saj pripadajo istemu naravnemu svetu. Gre za vprašanje, ali je raziskovalec izven sveta, ki ga proučuje, ali je njegov sestavni del. Kritična teorija trdi, da je njen sestavni del

3. Kritična teorija ponuja možnosti političnega in družbenega napredka, medtem ko tradicionalne obnavljajo obstoječe razmere

4. Ključni test je emancipacija posameznika v globalnem okolju.

Gre za relativno novo znanstveno teorijo, je predmet intenzivnega razvoja.

Kritične varnostne študije:

Dva koncepta:

Ø kritična teorija varnosti: Booth, oblikovanje celotne teorije varnosti.

Ø kritične varnostne študije: Krause in Williams, niso teorija, ampak nabor kritičnih razmišljanj. Namen je dvojen:

- zbrati prispevke različnih pogledov, ki obsegajo vprašanje položaja 'tretjega sveta' v varnostnih študijah

- spodbuditi avtorje k proučevanju pomembnih, a zanemarjenih varnostnih vprašanj.

Njuno razumevanje pojma kritičen usmerjeno bolj k opredeljevanju kritične discipline in ne toliko k razvijanju kritične teorije. Hočeta začeti intelektualno debato in dialog. Se osredotočita na vprašanje razmerja med tradicionalnimi in alternativnimi varnostnimi študijami.

Izpostavita skupno izhodišče kritičnih teoretikov varnosti, prenos objekta varnosti z države na posameznika, ki ima tako pravico določati, kaj je zanj relevantna grožnja varnosti. 3 možnosti: posameznik kot samostojni akter, kot državljan ali del neke skupnosti in kot del globalne človeške skupnosti, pri čemer vsi trije trčijo ob koncept suverenosti.

Kritična teorija varnosti:

Booth, radikalne šole mednarodnih odnosov:

- socialni idealizem,
- mirovne študije
- svetovne študije oz. študije svetovne ureditve
- feministične teorije
- politiki
- zgodovinska sociologija.

Booth, kritična teorija varnosti je področna teorija, ki se je razvila znotraj znanstvenega okvira mednarodnih odnosov, ki temelji na kritičnih znanjih o vsestranski varnosti, pri čemer zajema teorijo in prakso na različnih ravneh družbe. Išče svoje mesto izven prevladujočih struktur, procesov in ideologij. Poskuša podati globlje razumevanje prevladujočih pristopov in vedenj ter hkrati razviti perspektivnejše ideje. Obravnava varnost kot izpeljan koncept. Hoče preseči državnocentrično razumevanje varnosti. Takšna prenova koncepta varnosti pa zahteva njeno nadaljnje poglobljanje (kaj je resnični smoter in cilj mirovnih operacij) in širjenje (korak, ki sledi poglobljanju in je vezan na izbrano politično teorijo).

Emancipacija in varnost dve plati istega kovanca, tako samo emancipacija, ne pa sila ali nasilje, ustvarjajo resnično varnost. Teoretično je emancipacija (osvoboditev posameznika fizičnih in človeških omejitev, ki mu preprečujejo uresničevanje lastne volje (revščina, slaba izobrazba, politično zatiranje)) enako kot varnost.

McSweeney: Varnost je smiselna samo, če so posamezniki videni kot primarni referenčni subjekt varnosti. Varnostna politika ni vezana le na en objekt – državo.

Smith, zakaj država ni primeren primarni referenčni objekt varnosti:

- države so nezanesljive, ker nekatere so vključene v mednarodne in zunanje varnostne zadeve, druge pač niso
- tiste, ki so proizvajalke varnosti, predstavljajo sredstvo in ne cilj
- so preveč raznovrstne glede značilnosti, da bi lahko bile temelj koherentne teorije varnosti.
- + naraščajoče število nedržavnih akterjev.

Ključni cilj te teorije je torej znanje, vezano na varnost realnih ljudi v realnem svetu, i se odraža v ciljnih kritike in rekonstrukcije. Tako se kritika usmerja v raziskovanje resničnega verodostojnega znanja, in tistega, kar se lahko naredi (praksa). Rekonstrukcija pa zahteva ukvarjanje z realnimi problemi v mednarodni politiki s ciljem maksimizacije priložnosti za krepitev varnosti, skupnosti in emancipacije človekovih interesov.

Kritika:

Eriksson:

- kritična teorija je prej nabor vprašanj kot konsistentna teorija
- problematičen je njen moralizem.

Ayoobo: zanika enačenje emancipacije z varnostjo, le pokrivalo za tegobe 'tretjega sveta'.

ALTERNATIVNE VARNOSTNE PARADIGME

m konstruktivizem

Varnost ni nekaj od zunaj danega, ampak gre za proizvod človeškega intersubjektivnega razumevanja. Družbena realnost je tisto, kar je ustvarjeno in poustvarjeno s strani tistih, ki so del te družbene realnosti.

Ključne prvine:

- o temeljne strukture mednarodne politike so bolj družbene kot materialne
- o te strukture oblikujejo akterjevo identiteto in interese
- o svet oblikujejo znanje in materialni dejavniki, je torej družbeno konstruiran
- o več smeri: modernistična, post-modernistična, problemska in kritična oz. konvencionalna in kritična
- o s kritično teorijo deli videnje sveta kot družbeno konstruiranega
- o od tradicionalnih paradigem se ločuje v proučevanju identitet, norm, kulture in institucij
- o je most med tradicionalnim in kritičnim pristopom

Adler in Barnett: ideja, da državni akterji poskušajo varnost doseči skozi skupnost namesto skozi moč. Varnost je moč oblikovati, je torej nekaj, kar države ustvarijo. Konstruktivizem ponuja za doseganje teh ciljev koncept varnostnih skupnosti, ki se veže na koncept kolektivne varnosti.

Notranje razcepljen, ena smer se osredotoča na prihodnost države, druga pa na vlogo norm.

Država ostaja ključni akter in s tem vojaška varnost primarni predmet proučevanja.

Konstruktivizem je uporabljen kot dopolnilo ostalim pristopom pri zapolnjevanju vrzeli.

Vpliv na razvoj kritičnega pristopa k proučevanju MO. Vztrajanje ravno na enem kulturnem vzorcu je bil vzrok za neuspeh MO.

n Koncept človekove varnosti – premik središča z države k posamezniku

1994. Fokus varnosti prenese z jedrske vojaške na človekovo varnost. Nevarnosti izvirajo iz vsakodnevnega življenja, ne pa iz globalnega katastrofičnega dogodka. Koncept človekove varnosti pomeni varnost pred kroničnimi grožnjami kot so lakota, bolezni in zatiranje ter zaščito pred nenadnimi in bolečimi motnjami. Pomeni odsotnost strahu in svobodo pred pomanjkanjem(,

ki se odražajo v ...). Minimum človekove varnosti je zagotovitev njegovih temeljnih potreb.

Prepoznamo sedem oblik varnosti:

- Ø ekonomska varnost,
- Ø prehrambena varnost,
- Ø zdravstvena varnost,
- Ø okoljska varnost,
- Ø osebna varnost,
- Ø družbena varnost,
- Ø politična varnost.

Ključne prvine koncepta človekove varnosti so:

- univerzalnost – relevantna za vse ljudi
- sestavine tega koncepta so neodvisne, grožnje varnosti niso izolirani dogodki, omejeni
- človekovo varnost je lažje zagotavljati s preventivo kot pa z intervencijo
- človek je v centru tega koncepta, torej je referenčni objekt varnosti.

Smith: človekova varnost vključuje zadostitev tako temeljnih materialnih potreb kot tudi izpolnitev dostojanstva.

Ta koncept predstavlja najbolj radikalen odmik od državnocentičnega razumevanja varnosti.

o (Neo)Marksizem – politika nadvlade in odvisnosti

Ključni vzrok za mednarodne konflikte vidi v kapitalističnem sistemu, kljub temu pa država ostaja v središču varnostne dejavnosti in je nosilka prisilne moči, ki je v posebnem strukturnem odnosu z vladajočimi elitami, ki izrabljajo državo za uresničevanje sebi lastnih interesov. Državam vladajo elite, ki so v neprestanem boju za dobiček, kar vodi do spopadov. Ključni akterji mednarodnih odnosov so prevladujoči razredni in ekonomski interesi. (Kapitalizem ne vodi njuno v spopad).

Neomarksistična teorija pa izhaja iz odvisnostne teorije in se osredotoča na odnose med razvitimi kapitalističnimi, ki bogatijo na račun nerazvitih in manj razvitimi državami. Izkoriščanje nerazvitih. Gre za odnos med centrom in periferijo. (Toda aktivno sodelovanje pomeni boljšo opcijo kot avtohtoni razvoj).

Neomarksizem je pomembno vplival na razvoj kritičnega pristopa k proučevanju MO. Glede mirovnih operacij raziskujejo neenakost v odnosu država prejemnica in država izvajalka mirovne operacije.

MEDNARODNI VARNOSTNI SISTEM

Poznamo **dva modela mednarodne varnosti**:

Ø Konfliktni,

Temelji na prvih meddržavnih pogodbah o prijateljstvu in nenapadanju. Mednarodni odnosi so kaotični, poteka tekmovanje med državami, ki svoje odnose najpogosteje urejajo z vojno. Dobrina za katero tekmujejo je varnost. Paradoksalno doseganje absolutne varnosti vodi v oblikovanje občutka absolutne ogroženosti. Vzpostavi se varnostna dilema (Hertz). V takem sistemu se nihče ne počuti varno, kar vodi v tekmovanje.

Buzan, igra ničelne vsote: povečanje moči in varnosti ene države lahko privede do zmanjšanja moči in varnosti druge države.

Države v tem modelu težijo h krepitvi obrambnih potencialov zaradi: strahu pred potenciali druge države. Pred uporabo sile drugih držav, željo pridobiti prednost. Obstoj

mednarodnih organizacij ni predviden, edina oblika meddržavnega sodelovanja je sklepanje zavezništev na škodo tretjih držav.

Paradoks: povečanje vojaške zmogljivosti ne vodi njuno v povečanje varnosti, sprialno stopnjevanje napetosti vodi v spopad. Model je tako smouresničevalen in ne omogoča preskoka v neko drugo stanje. Zaradi svoje narave ta model ne predvideva MO.

VARNOSTNA DILEMA (Hertz) = države si prizadevajo doseči absolutno varnost kar vodi v oblikovanje občutka absolutne ogroženosti pri drugih državah v MS.

Ø **Kooperativni,**

Ima svoje začetke v procesih internacionalizacije in globalizacije po koncu WWI. Odvrča strategije zastraševanja (*deterrence*) in temelji na ideji skupne varnosti. Rešuje varnostne izzive na regionalni in sistemski ravni na institucionaliziran ali neinstitutionaliziran način. Finačno je bolj učinkovit kot nacionalna strategija, manjša stopnja ogroženosti. Slabost pa je, da države v tem modelu izgubijo veliko mero suverenosti. Ključne značilnosti tega sistema:

u zavračanje strategije zastraševanja in odvrčanja

v varnost je predmet sodelovanja in ne tekmovanja med državami

w priznavanje večplastnosti in strukturiranosti mednarodne skupnosti, pomembno vlogo tudi drugi akterji ne samo države

x sprejema vojaške in nevojaške vire ogrožanja in oblikovanje primernih varnostnih mehanizmov

y teži k identifikaciji in promociji skupnih vrednot (npr. mirno reševanje sporov, dialog).

Ravno ta model je pravi razcvet za MO.

Na podlagi teh dveh modelov so se razvili **štirje mednarodni varnostni sistemi:**

Ø **sistem ravnotežja moči,**

Utemeljen v 18. stoletju na mirovnik kongresih velikih sil. Vojna je bila še vedno legitimno sredstvo uresničevanja interesov držav. Velike sile so poskušale varovati *status quo*. Ta sistem se je izkazal kot neučinkovit (WWI).

Bellamy ugotavlja, da lahko že v tem istemu identificiramo aktivnosti, podobne današnjim MO. Zagotavljanje miru je bil sinonim za zagotavljanje interesov velesil.

Dva modela:

- vzorec direktne opozicije

- vzorec tekmovanja, za tretjo stran

Vojna je tu korektor, ki obnavlja ravnovesje moči med glavnimi akterji. Ni nadržavnega arbitra.

Ø **sistem kolektivne varnosti – DN,**

Temelji na treh izhodiščih: demokraciji, kolektivni varnosti in samoodločbi narodov. Pomanjkljivosti DN so bile: vojna ni bila prepovedana; neskladje razporeditve moči znotraj DN, prevlada navzkrižnih interesov velesil nad pravnimi načeli statusa quo; nedorečenost postopkov in togost sistema, subjektivno pojmovanje DN. Sistem je utemeljen na selektivnem odgovoru na agresijo, pogojen z voljo pomembnejših akterjev MS. DN je bila prva stalna mednarodna organizacija. DN je izvedla kar nekaj operacij, ki so bile predhodnica današnjih mirovnik operacij (Posarje, Gdansk).

Ø **sistem kolektivne varnosti – ZN,**

Njegova ključna prvina je splošna pravna prepoved vojne ter agresije v mednaronih odnosih. Korak naprej, saj poleg tega predvideva vrsto akcij za preprečitev konfliktnih situacij. Še bolj kot DN temelji na kooperativnem modelu varnosti, v katerega so vgrajene pomembne liberalne zamisli.

- o **prepoved uporabe sile / grožnje s silo**
- o **3 skupine mehanizmov:**
  - **sredstva za mirno reševanje sporov** (6. poglavje)
  - **akcije v primeru ogrožanja mednarodnega miru in varnosti** (7. poglavje)
  - **mirovne operacije ZN** (6½. poglavje)
    - o **poseben položaj stalnih članic VS ZN**
    - o **sodelovanje z vojaško-obrambnimi zvezami in regionalnimi organizacijami** (8. poglavje)
    - o **vloga mednarodnega prava pri delovanju OZN**
    - o **pravna zavest držav članic**
    - o **načelo medsebojne soodvisnosti in sodelovanja med DČ**

Z oblikovanjem in razvojem koncepta Mo je OZN omogočil preseganje blokad delovanja VS OZN v času hladne vojne in soočanje s tedanjimi grožnjami mednarodnemu miru in varnosti. Sistem kolektivne varnosti OZN danes tvori ključno pravno-politično osnovo za izvajanje sodobnih mirovniških operacij.

Ø **sistem kolektivne obrambe (NATO).**

Zveza Nato in Varšavski pakt. Ki poleg obstoječih mehanizmov mirnega reševanja sporov razvijajo načelo vojaško-obrambne pomoči v državi članici, ki je bila žrtev agresije – podlaga v 51. členu UL ZN (naravna pravica do individualne in kolektivne samoobrambe). Skupna in usklajena obramba vseh DČ. Vendar le posredno zagotavlja varnost v primeru spopada med DČ te organizacije – gre za navzven obrnjen sistem kolektivne obrambe – skupna obramba zoper agresorja, ki ni član zveze. Kolektivna varnost v okviru OZN je navznoter usmerjen sistem kolektivne varnosti – ukrepanje proti vsakomur.

Danes so te organizacije v procesu delegiranja MO.

Temeljni pogoji kolektivne varnosti: sistem sposoben zagotoviti moč napram agresorju, države morajo imeti isto percepcijo varnosti, države so pripravljene podrediti medsebojne konfliktne interese skupnemu interesu.

KONCEPTA MEDANRODNIH ODNOSOV

Namen in cilj mirovniških operacij se je zelo spremenil, nekdanji ključni cilj je bil ohranjanje svetovnega miru in varnosti med državami, nadomešča zagotavljanje miru in varnosti znotraj držav.

j Westfalski koncept MO

Temelji na načelu neintervencije in suverenosti držav ter kodificiranem sistemu norm. Ohranjanje notranje integritete in suverenosti države. Mednarodni mir pa naj bi dosegli s sistemom kolektivne varnosti kot je v OZN.

Lastnosti:

- mednarodno skupnost tvorijo suverene države
- proces oblikovanja prava, reševanje sporov je v rokah posameznih držav
- mednarodno pravo samo do ravni, ki dopušča uresničevanje državnih ciljev
- odgovornost za kršitev nedotakljivosti meja je stvar prizadetih držav
- vse države so pred MP enake, ni asimetrije moči v pravnih normah
- razlike se rešujejo s silo
- zmanjševanje ovir svobodi delovanja držav

Načelo po katerem zunanji dejavniki nimajo pravice posegati v notranje zadeve države in ravnovesje sil, ki preprečuje oblikovanje hegemonov. Če bi se manj liberalne države spustile v vojno, tedaj nastopijo okoliščine za MO. Mirovne operacije potekajo običajno pod okriljem OZN, ki na podlagi privolitve, nepristranskosti in minimalne uporabe sile vzpostavi stanje, ki sprtim stranem omogoča doseg rešitve spora. Te operacije se pogosto imenujejo tudi klasične mirovne operacije.

Kritike:

- gre za neučinkovito svetovno skupnost, ki dopušča širok prepad med bogatimi in močnimi ter šibkimi in nemočnimi
- koncept je pri širjenju višje ravni posameznika neuspešen
- načrtovanje, kajti pojavljajo se tudi nedržavni akterji.

k Post-westfalski koncept MO

Konec hladne vojne, pojav vse več nedržavnih akterjev, pospeševanje globalizacije in težnje po uveljavitvi idealov liberalne demokracije so omajali westfalski koncept. Post-westfalski koncept izhaja iz ideje, da je dolgoročno stabilen mir v svetu mogoč tedaj, ko bodo vse države liberalne demokracije. Meddržavni odnosi temeljijo na zaupanju, svobodni trgovini, sodelovanju z vzajemnimi koristmi in nadnacionalnimi odnosi med družbami.

V tem konceptu so se tudi spremenili cilji mirovnih operacij – ključni cilj = izgradnja oz. zaščita in promocija liberalnih demokracij, tržnega gospodarstva in družb v nemirnih predelih sveta.

Slabosti:

- liberalni mir ne obstaja
- demokracija sama ne zagotavlja miru
- koncept liberalnega miru temelji na statičnem videnju mednarodnih odnosov
- ideja, ki je del imperialne tradicije Zahoda
- vsiljena demokracija ne more uspeti
- promocija liberalne demokracije lahko v določenih selih sveta vodi v konflikte

Razlike med obema konceptoma:

- Ø Post-westfalski koncept izhaja iz človekove varnosti in človekovih pravic, medtem ko westfalski koncept ohranja državocentričnost kot ključni objekt varnosti.
- Ø Westfalska predvideva avtorizacijo uporabe sile VS ZN zoper državo kot odgovor na njeno dejanje agresije. post-westfalska oblika predvideva avtorizacijo uporabe sile VS ZN zoper državne in ne-državne akterje zaradi njihovih nasilnih dejanj znotraj države.
- Ø Spor okoli moralnih meja suverenosti in koncepta univerzalnosti ČP.

TIPOLOGIJA MIROVNIH OPERACIJ

j Tradicionalne mirovne operacije

Ta tip mirovnih operacij, je prevladoval med hladno vojno. Potekajo v obdobju med prekinitvijo sovražnosti in politično rešitvijo spora.

Je operacija, ki temelji na:

- Ø pristanku sprtih strani,
- Ø nepristranskosti mirovnih sil in
- Ø minimalni uporabi sile.

Ne vsiljujejo sprtim stranem lasne politične rešitve, namenjene so doseganju potrebnega zaupanja za začetek političnega dialoga.

Hammarskjoldova načela:

- Ø potreben je pristanek vseh sprtih strani,
- Ø mirovne sile nimajo mandata vsiljevanja,
- Ø vojaške naloge operacije so zelo omejene,
- Ø operacija ne sme vplivati na politično-vojaško ravnotežje med sprtimi stranmi,
- Ø trajanje operacije je omejeno.

k Upravljanje in vodenje tranzicije

Cilj tega tipa mirovnih operacij je pomagati sprtim stranem udeležiti določila sporazuma o politični rešitvi konflikta. Potekajo, ko sta dosežena tako prekinitev ognja kakor tudi dogovor o politični rešitvi konflikta.

Gre za **multidimenzionalne** operacije, saj so sestavljene iz vojaškega in civilnega segmenta. Kljub temu pa je ta tip še vedno utemeljen na **westfalskem konceptu** mednarodne skupnosti.

l Razširjene mirovne operacije

Ta tip mirovnih operacij poskuša predvsem uresničiti širok nabor humanitarnih nalog. Te operacije lahko opredelimo kot operacije »šestega poglavja in pol« UL OZN, kar jih umešča med tradicionalne mirovne operacije in operacije vsiljevanja miru.

Mogadiška črta je ločnica med razširjeno operacijo in operacijo vsiljevanja miru. Njeno prekoračenje z uporabo sile pomeni *de facto* spremembo tipa mirovne operacije.

Ta tip mirovnih operacij je poskus soočanja s post-westfalskimi konflikti s sredstvi westfalskega koncepta.

m Vsiljevanje miru

Ključna značilnost tega tipa je **uporaba sile** in prepletanje ekonomskih in vojaških sankcij. To so operacije vsiljevanja volje VS ZN z neposredno vojaško (42. člen) in/ali gospodarsko akcijo (41. člen), utemeljeno na 7. poglavju UL ZN.

So ključni element sistema kolektivne varnosti. VS ZN običajno izvaja operacije vsiljevanja miru posredno z **avtorizacijo drugih entitet**, ki delujejo v njegovem imenu (ker ZN nima lastnih oboroženih sil).

So edini tip mirovnih operacij, ki je tudi formalno opredeljen v 7. poglavju UL ZN.

n Operacije v podporo miru

Ta tip mirovnih operacij se je izoblikoval ob koncu devetdesetih let. Cilj teh operacij je doseči kratkoročne humanitarne in dolgoročne politične cilje na nepristranski način.

Na razvoj tega tipa mirovnih operacij je odločno vplivalo t. i. **Brahimijevo poročilo**, ki med drugim ugotavlja, da morajo biti mirovne sile sposobne profesionalno in uspešno uresničiti mandat operacije, od vojaškega segmenta zahteva, da je sposoben braniti sebe, civilni segment ter zagotoviti uresničevanje mandata operacije.

Ta oblika operacij se umešča v vmesni prostor med vzdrževanjem miru in vojskovanjem, kar omogoča, da je Mogadiška črta (ne)vsiljevanja bolj prožna.

Širša mirovna operacija
Mogadiška črta

SILA

+

PRIVOLITEV

Vsiljevanje miru

PROBLEMSKI PRISTOP vs. KRITIČNI PRISTOP

j Problemski pristop

Ta pristop se osredotoči predvsem na identifikacijo nalog in kako naj bi se te naloge najbolj uresničile.

Jelušičeva deli mirovne operacije na:

Ø **tradicionalne**

V katerih sodelujejo samo vojaške osebe in katerih mandat je omejen naramejevanje sprtih strani, cilj pa ni reševanje spora.

Ø **kompleksne**

tvorijo vojaški in civilni segment, mirovne sile pa aktivno sodelujejo pri reševanju spora.

Humanitarna intervencija kot nov tip mirovne operacije – naloga je zmanjševanje trpljenja civilistov v območjih potekajočih konfliktov. Tovrstno operacijo avtorizira VS ZN v primeru kršitev oz. grožnje mednarodni varnosti in miru, čeprav s tem prekrši v UL ZN zapisano načelo neitrevencije.

k Kritični pristop

Kritični pristop se osredotoča na vprašanje vloge mirovnih operacij v svetovnem sistemu mednarodnih odnosov. Trdi, da je njihova ključna naloga globalna promocija liberalno-demokratske ideologije – ideja liberalnega miru. Pristop opozarja, da odnos med intervenirajočo državo in državo prejemnico ni nevtralen. Odnos se izraža v različnih oblikah odvisnosti (finančna, politična).

Ključne razlike med obema pristopoma:

Ø Problemski pristop je instrumentalen in utemeljen na implicitnih normativnih domnevah. Kritični pristop ima eksplicitno normativno izhodišče.

Ø Problemski pristop ima na ureditev sveta objektivistični pogled, intervencijo akterjev vidi kot diskretno dejanje. Kritični pristop ohranja konstruktivistično videnje sveta, mirovne operacije so družbeno konstruirane in odnos med državami ne more biti nevtralen.

Ø Problemski pristop ne reflektira odnosa. Kritični pristop odkriva ideološke preference ter išče bolj objektivne ali sprejemljive alternative.

Ø Problemski se osredotoči na analizo mirovnih operacij znotraj danega okvira, ki ga tvorijo razmerja moči in institucije v MS. Kritični pristop se osredotoči na refleksijo samih mirovnih operacij in njihova razmerja ter odnose glede na druge procese.

IZVAJALCI MIROVNIH OPERACIJ

j Države in koalicije držav

Mirovne operacije, čeprav redko, oblikujejo in izvajajo tudi države, ki delujejo bodisi **samostojno** bodisi kot **stebrne države** širše koalicije držav. Interes = vpliv na nadaljnji razvoj konflikta. Vlogo stebrih držav najpogosteje izvajajo akterji kot so regionalne sile (hegemoni),

bivše kolonialne sile, države, ki so v soseščini konflikta in velike sile. Skupno jim je, da bolj kot samostojno, raje delujejo kot stebrne države v koaliciji. S tem lažje tudi pridobijo dovoljenje VS. Primer stebrne države v operaciji ALBA je bila Italija.

k Organizacija ZN – sinonim za mirovne operacije

Po hladni vojni aktivnejše in obsežnejše vpletanje OZN v notranje konflikte. OZN je l. 1992 ustanovil Oddelek za mirovne operacije, ki je prevzel naloge oblikovanja, vodenja in koordiniranja mirovnih operacij ZN. ZN nima lastnih vojaških sil, zato je vloga tega oddelka ključna za izvedbo vsake mirovne operacije. Ta proces je sle redko tekoč in brez težav. OZN mora biti sposobna zagotoviti naslednje predpogoje:

- njegove aktivnosti mora podpirati mednarodna skupnost
- aktivnosti podpirati sistem najmočnejših držav
- obstajati konsenz o obstoju grožnje kolektivni varnosti
- pripravljenost za skupno soočanje s temi grožnjami
- pristanek v konflikt vpletenih strani
- da v MO ne sodelujejo države z očitnim interesom na tem območju
- tudi državljanske vojne so predmet zunanje intervencije.

OZN je do sedaj izvedel preko 55 mirovnih operacij. Legitimnost pridobiva tudi s tem, da regionalne organizacije težijo k avtorizaciji svojih aktivnosti s strani OZN.

DRUGE MEDNARODNE ORGANIZACIJE IN OBRAMBNO-VOJAŠKE ZVEZE

Z avtorizacijo VS ali brez nje. Niso podvržene togemu in nesprejemljivemu odločanju v OZN, kar tem MO zagotavlja višjo legitimnost.

Bellamy: štiri pozitivne vidike teh MO:

j organizacije same oblikujejo pravila

k večja raven odgovornosti

l če je država gostiteljica članica te organizacije, je deležna večje naklonjenosti s strani prejemnikov MO

m lahko izoblikovan institucionalni spomin, temelječ na preteklih izkušnjah, ki vpliva na razvoj mirovniških norm.

Pomanjkljivosti:

- okoren proces odločanja
- število organizacij, ki bi lahko take naloge opravljale, ni razporejeno po svetu
- ne prinaša mogoče ravno večje legitimnosti (zgodovina organizacije).

IOVSE

OVSE nikoli ni imela namena delovati kot kolektivna varnostna institucija. Zanja je značilno širše članstvo in konsenzualno odločanje. Izvajanje različnih MO, od preprostih opazovalnih do obsežnih vojaško-civilnih, kar pa nikoli ni uresničil. Svoje MO, v odsotnosti lastnih vojaško-političnih sredstev, umešča v širši okvir operacij drugih izvajalcev in svoje delovanje omeji na opazovalne in nadzorne misije. Iz tega okvira delno izstopa misija ALBA. Sicer pa OVSE intenzivno sodeluje v operacijah EU in Nata, predvsem na področju izgradnje demokratičnih institucij. Avtonomnih MO OVSE še ni imel.

m NATO

Svoje delovanje širi na območja izven evropskega kontinenta. Nato je bil ustanovljen kot kolektivna obrambna zveza zahodnih držav. Natovo sodelovanje pri zagotavljanju miru začelo l. 1994, ko je podprl prizadevanja OZN na prostoru SFRJ. Uradno pa šele s strateškim konceptom iz leta 1999. Nato ni rešil odnosa z OZN, saj odločno zavrača, da je organizacija 8. poglavja UL ZN, s čimer ne priznava veta VS ZN na svoje delovanje.

Sodelovanje je vzpostavilo delitev dela med organizacijami, kjer Nato prevzema vodenje vojaškega dela, OZN pa civilnega in kompleksnejšega dela operacij.

Prva operacija, katere vojaški del je izvajal Nato je bil IFOR v BiH. V večini primerov mirovni operacij Nata gre za operacije v podporo miru. Pri sodelovanju z EU je pomemben dogovor **Berlin plus**. Izstopa sodelovanje z EU. Pomembno vlogo zasedajo tudi partnerske države, s katerimi Nato sodeluje predvsem v okviru programa Partnerstvo za mir. Danes se vse bolj vključujejo v protiteroristična delovanja in potekajo v regijah izven evroatlantskega območja. Negativno: Široko sprejeta percepcija, da Natove operacije vodijo ZDA, nagnjenost k uporabi sile, nevarnost poudarjanja parcialnih interesov na račune reševanja konfliktov, tesno povezanost z vojaško-industrijskim kompleksom.

n EU

L. 1992 je EU s sprejetjem Petersberške deklaracije opredelila namero skupnosti, da s svojim vojaškim segmentom ZEU izvaja humanitarne in reševalne operacije, mirovne operacije in operacije kriznega upravljanja in vodenja. ZEU ni izvedel pomembnejših MO. EU nedvoumno priznava primat ZN in izpostavlja nujnost tesnega sodelovanja med ZN in EU. EU je od zveze Nato uspešno prevzela mirovni operaciji v Makedoniji in BiH.. EU razvila evropske sile za hitro posredovanje, ki pa kljub naporom še niso izvedle obsežnejše mirovne operacije. V svoji širši okolici (bližnji vzhod) ima EU večjo legitimnost kot Nato.

DVA MODELA SODELOVANJA MED OZN IN NATOM

Dva modela sodelovanja med OZN in Natom:

uModel delegiranja

Delegiranje pooblastil za MO da VS neki regionalni organizaciji. Regionalne organizacije so po hladni vojni prevzele veliko dejavnosti pri izvajanju mirovni operacij. Vzpon delegiranja / regionalizacije mirovni operacij začel predvsem zaradi težav OZN s soočanjem z znotrajdržavnimi konflikti.

Kljub povečanemu številu delegiranih MO pa OZN ni formaliziral svojih odnosov z regionalnimi organizacijami. To je povzročilo, da so na nekaterih kriznih središčih ključno vlogo prevzele regionalne organizacije pred OZN.

Sodelovanje med OZN in organizacijami je predvideno v 52. členu UL, ki pravi, da se smejo regionalne organizacije vključevati, pod pogojem, da so njihove aktivnosti v sozvočju z načeli in namenom UL. 53. člen dovoljuje izvajanje akcije vsiljevanja regionalnim organizacijam. 54. člen – o tem morajo celovito obveščati VS.

Pozitivne lastnosti regionalizacije MO:

- o višja raven legitimnosti
- o boljše poznavanje razmer – uspešnejše
- o geografska bližina – hitrejše in lažje razmeščanje
- o preferiranje intervencije regionalnega akterja
- o edina alternativna neinterveniranju OZN.

Negativne plati:

- § nagnjenost k pristranskosti
- § premalo izkušenj – obravnavanje konfliktov skozi ozke regionalne interese DČ
- § z izjemo Nata in EU, omejeni in skromni proračuni ter pomanjkljiva in logistična in administrativna podpora
- § v mnogih delih sveta takih organizacij ni

+

- § strah pred oblikovanjem kvaziimperialnih inetresnih območij

- § preferenčna obravnava organizacij v VS
- § vedno bolj so zaposlene z aktivnostmi zoper terorizem

Regionalizacija povečuje zmogljivosti OZN in možnosti uresničitve njenih resolucij.

Nevarnost dveh tipov MO:

1. dobro financirane in opremljene na območjih interesov teh držav
2. simbolično zastopane MO (npr. Afrika).

Načela sodelovanja OZN z regionalnimi organizacijami:

- Ø primarna odgovornost za mednarodni mir in varnost ostaja v rokah VS ZN,
- Ø sodelovanje temelji na konzultacijah
- Ø skupno razumevanje doktrine in pravil delovanja
- Ø osebje izurjeno in opremljeno
- Ø napor za vzdrževanje miru se ne končajo z odhodom MO, ampak zahtevajo dolgoročne napore krepitve civilne družbe, ČP, demokracije, itd.
- Ø učinkovita izmenjava informacij

vModel preseganja 8. poglavja UL OZN

Se nanaša na dejavnosti, s katerimi Nato presega določila 8. poglavja UL ZN oz. Nato sam sebi podeli mandat za delovanje s čimer ohranja avtonomijo uporabe sile izven določil 8. poglavja. Svoje delovanje opravičuje s širšimi moralno-političnimi vzroki: preprečevanje širjenja krize v regiji, možnost regionalne humanitarne katastrofe, ohranjanje kredibilnosti, itd.

TRANSFORMACIJA MIROVNIH OPERACIJ

Obdobje po hladni vojni je povzročilo t. i. **trojno transformacijo mirovnih operacij:**

j Kvantitativna transformacija

Je bila **kvantitativna** in se je odražala v povečanem številu mirovnih operacij.

k Kvalitativna transformacija

Je **kvalitativna** transformacija, ki se kaže v povečani kompleksnosti operacij.

l Normativna transformacija

Je **normativna** transformacija, ki vključuje dejavnosti, ki bodo privedle do uveljavitve liberalno-demokratskih vrednot in norm kot temelja trajnega in stabilnega miru.

Transformacija pa ni bila liberalna, saj so bile predmet transformacij predvsem manj številne MO, v katerih so sodelovale zahodne države.

Razloge za transformacijo delimo v dve skupini:

SPLOŠNE

- § proces demokratizacije v V Evropi
- § razpad SZ je oblikoval permisiven VS
- § krepitev globalizacije
- § slabitev pokroviteljstva obeh velesil nad raznimi vojnami

SPECIFIČNE

- § krepitev ideje dobrega mednarodnega državljanstva
- § pot za nadaljnjo uveljavitev liberalnih idej in načel vidijo zahodne države v MO
- § način za pridobitev mednarodnega ugleda in legitimnosti
- § države ki so v soseščini spopadov, in se počutijo ogrožene
- § revne države so v finančnih kompenzacijah za sodelovanje v MO videle vir dohodka

Vendar je navdušenje po propadu v Bih in Somaliji splahnelo – pride do upadanja števila MO.

Število sodelujočih v regionalnih organizacijah je preseglo število sodelujočih v okviru OZN, zaradi:

- pomanjkanja politične volje

- težave s financiranjem OZN
- institucionalne težave z vodenjem OZN
- prevelike razlike med različnimi MO

obdobje zastoja OZN se konča leta 1999, ko OZN avtorizira 4 operacije: vzroki:

- zahodne države so postale zaskrbljene zaradi humanitarnih problemov v svoji bližini
- v operacijah so postale nosilke MO zahodne države ali vojaške zveze pod mandatom OZN
- v Afriki aktivnejše nekatere afriške države in regionalne org.
- povečan vpliv novega humanitarizma
- zopet postale zanimive za nekatere ključne države, npr. ZDA
- preporod tudi posledica spoznanj, pridobljenih z analizo preteklih napak in razvojem novih doktrinarnih rešitev.

SLOVENIJA V MIROVNIH OPERACIJAH

Republika Slovenija se je z mislijo o sodelovanju v mirovnihi operacijah začela resneje ukvarjati v drugi polovici devetdesetih let (od leta 1997). V tem je videla možnost svoje mednarodne uveljavitve in prepoznavnosti ter možnost postati aktivni subjekt mednarodnih odnosov.

Slovenija je začela sodelovati v mirovnihi operacijah ravno v obdobju zastoja mirovnihi operacij OZN in začetka kvalitativne ter normativne transformacije mirovnihi operacij.

Prva operacija v kateri je sodelovala SV je bila ALBA v Albaniji l. 1997.

u Mirovne operacije OZN

SV je do sedaj sodelovala v treh mirovnihi operacijah OZN: UNTSO (Golanska planota), UNICYP (Ciper), UNMIK (Kosovo).

Ø UNTSO – Golanska planota,

Je **tradicionalna mirovna operacija**, ki se je pričela l. 1948 in je prva mirovna operacija, ki jo je avtoriziral VS ZN za **opazovanje črte premirja na ozemlju Palestine**. Posebnost operacije so omejitve pri delovanju opazovalcev iz držav stalnih članic VS ZN, ki ne delujejo na terenu, ampak tvorijo ločeno podporno skupino v Damasku. Mandat ni presegel 6. poglavja UL. Danes pripadniki UNTSO na Golanski planoti podpirajo delovanje UNDOF-a.

Ø UNICYP - Ciper,

Je **tradicionalna mirovna operacija**, ki poteka od l. 1964, da bi **preprečili spopade med turško in grško skupnostjo**. Mandat ne dovoljuje uporabe sile. Delujejo kot ločevalna sila. Humanitarna pomoč. Nejasen mandat, ki pušča mirovnikom precejšnjo svobodo.

Ø UNMIK – Kosovo,

Je **operacija v podporo miru**, ki se je začela l. 1999, je pooblašena za **izvajanje osnovnih civilno-upravnih funkcij**.

v Mirovne operacije OVSE

Čeprav ima OVSE s strani ZN priznan status regionalne mednarodne organizacije, ni pogosto samostojno izvedel mirovne operacije. Njena najpomembnejša operacija je ALBA (Albanija). Edina, ki jo strokovna javnost pripisuje OVSE. Gre za delegirano MO z mandatom VS, ki jo je v okviru širših naporov OVSE izvedla koalicija držav pod vodstvom Italije.

Ø ALBA – Albanija,

Je **razširjena mirovna operacija/delegirana z mandatom VS ZN**. Začela se je leta 1996 – začetek konca krize v Albaniji. Stebrna država je bila Italija, ker se MS ni uspela dogovoriti o enotni strategiji delovanja. Mednarodne sile so sestavljale predvsem enote iz sredozemskih in južnoevropskih držav. Ta operacija je imela prvenstveno humanitarni značaj, sodelovalo je večje število vladnih in nevladnih organizacij.

w Mirovne operacije NATO

Ø SFOR - BiH,

Je **operacija v podporo miru**, ki je bila nadaljevanje operacije IFOR (vojaška varnost), pod okriljem mandata VS OZN in v skladu z določili Daytonskega sporazuma. Mirovna operacija je bila sestavljena iz **štirih stebrov** (podobno velja tudi za KFOR), nad njimi pa je bdel **Urad visokega predstavnika**. Operacija se je končala l. 2004, ko je vodenje prevzela EU in je imela pretežno civilne naloge.

Štirje stebri:

- o OZN – vprašanja zakona in reda, humanitarne pomoči, volitve, infrastruktura, gospodarska obnova, begunci
- o OVSE – vprašanja ČP, demokratizacija, volitve, usposabljanje policije
- o EU poudarek na gospodarski obnovi, izgradnja državnih struktur
- o Nato – vojaška sila IFOR/SFOR

Ø KFOR - Kosovo,

Je **operacija v podporo miru**, nepripravljenost oblasti ZRJ na mirno rešitev konflikta. Poleg KFOR v operaciji sodelujejo tudi OZN, OVSE in EU. Pomembna značilnost delovanja KFOR je tudi aktivno usklajevanje dejavnosti z drugimi akterji na ozemlju mirovne operacije. Operacija temelji na določitih vojaško-tehničnega sporazuma med Natom in ZRJ, ki je končal vojaško posredovanje in resolucijo OZN 1224. Ključna težava ostaja nejasen status Kosova.

Ø ISAF – Afganistan,

Je operacija v podporo miru, začela l. 2001. 9/11 je sledilo ameriško-britansko posredovanje zoper talibanski režim. S koncem tega posredovanja so bile oblikovane sile ISAF – mandat temelji na 7. poglavju UL ZN in resolucijah VS ZN ter določitih Bonskega sporazuma (afganistanska začasna vlada). Prvotno je bila nosilna država VB, kasneje pa Turčija, Nemčija in Nizozemska. L. 2003 izvajanje in vodenje operacije prevzame Nato. Od drugih operacij se razlikuje po tem, da ima vsaka rotacija lastne naloge in cilje ter območje delovanja.

x Mirovne operacije EU

EU je resno stopila na pot mirovnih operacij l. 2003, ko je prevzela mirovno operacijo Nata v Makedoniji.

Ø Concordia – Makedonija,

Je **operacija v podporo miru**. Makedonija je bila prizorišče etničnih napetosti med makedonsko in albansko skupnostjo od l. 1991 dalje. Civilne naloge je prevzela EU, vojaške pa Nato. L. 2003 je EU prevzela tudi vojaški del operacije. Pravna podlaga je vabilo makedonskih oblasti in pa sklep Sveta EU. To je bila prva operacija EU, v kateri je imela v skladu z dogovorom **Berlin plus** dostop do nekaterih zmogljivosti zveze Nato.

Ø Althea – BiH,

Je **operacija v podporo miru** in predstavlja **nadaljevanje operacije SFOR**. Uradno se je pričela l. 2004. Ima podlago v 7. poglavju UL ZN in jo je z resolucijo avtoriziral

VS ZN. Tudi Althea je operacija v skladu z dogovorom **Berlin plus**. Je del celovitega pristopa EU k stabilizaciji Zahodnega Balkana.

Ø **EUFOR DR Congo – Kongo,**

Je **operacija upravljanja in vodenja tranzicije**. Naloga te operacije je bila podpreti MONUC (ZN) med predsedniškimi volitvami v Kongu. Jasen in kratek mandat.

🕒 Druge Mirovne operacije SV

To so mirovne operacije pod okriljem zveze Nato, ki jih glede na cilje in lastnosti ne moremo opredeliti kot mirovne operacije.

Ø **AFOR - Albanija,**

Je **humanitarna operacija**, s katero se je Nato odzval na begunsko krizo, ki jo je v Albaniji povzročila poplava kosovskih beguncev l. 1999. Ni mirovna operacija, ker ni imela mandata ZN.

Ø **NTM-I – Irak,**

Predstavlja nadaljevanje operacije NTI. Odgovor na prošnjo iraške vlade l. 2004. NTM-1 (2004) odobri Severnoatlanstki svet zaradi uspešnosti NTI.

Ø **Operacija v Pakistanu,**

Ob uničujočem potresu v Pakistanu l. 2005 je Nato začel s **humanitarno operacijo**.

MIROVNE OPEACIJE SLOVENSKE POLICIJE

j Mirovne operacije ZEU

Ø **MAPE – Albanija**

Je bila **operacija upravljanja in vodenja tranzicije**. Po dogodkih v Albaniji l. 1997 na zahtevo EU oblikovala ZEU. Poskrbela naj bi za obnovo albanskih policijskih sil, ki so tedaj *de facto* prenehale obstajati.

k Mirovne operacije OZN

Ø **UNTAET(izvršilna)/UNMISSET(neizvršilna)–Vzhodni Timor,prehodna uprava**

Je bila operacija v podporo miru. Je bila prva neevropska mirovna operacija, v kateri je sodelovala slovenska policija. Mandat VS, policijska pooblastila na celotnem območju.

Ø **UNMIK-CIVPOL**

Je bila **operacija v podporo miru**, neposredna operacija na celotnem ozemlju Kosova. Civilna komponenta.

Ø **OHR – Urad visokega predstavnika v BiH**

Je vodilna civilna institucija, odgovorna za uresničevanje določil Daytonskega sporazuma in koordinira aktivnosti mednarodnih akterjev v BiH.

l Mirovne operacije OVSE

Ø **KPSS – Kosovo**

Je **operacija v podporo miru**. Je policijska akademija, ki jo v okviru aktivnosti UNMIK vodi OVSE.

Ø **SMMS – Skopje**

Je **operacija v podporo miru**. Oblikovana l. 1992 s ciljem preprečiti razširitev konflikta na prostorih bivše SFRJ na Makedonijo.

m Mirovne operacije EU

Ø **EUPM 1 in 2 – BiH**

Je **operacija v podporo miru**, ki predstavlja nadaljevanje IPTF. Ustanovljena je bila l. 2002. Neizvršilna operacija – policisti delujejo kot svetovalci in nadzorniki neposrednega policijskega dela pa ne opravljajo.

Ø **Proxima Eupol – Makedonija**

Je nadaljevanje Concordie oz. aktivnosti, ki jih je izvajal SMMS. Oblikovana je na prošnjo makedonskih oblasti. EU tesno sodeluje z OVSE. Neizvršilna operacija.

n Ostale Mirovne operacije

So tiste mirovne operacije, ki nimajo širšega mednarodno priznanega mandata.

Ø **IPTM – Afganistan**

Po padcu talibanskega režima l. 2002 s podporo Nemčije začela delovati policijska akademija. Kasneje so operacijo prevzele ZDA. Operacija je podrejena ICITAP.

NOSILEC	OZN	OVSE	NATO	EU	ZEU	Zav. države
---------	-----	------	------	----	-----	-------------

TIP

Tradicionalne	UNTSO, UNFICYP					
----------------------	-------------------	--	--	--	--	--

Upravljanje/vodenje tranzicije				EUFOR	MAPE	
Razširjene		ALBA		DRC		

Vsiljevanje miru Operacije podpora miru	vUNTAET, UNMIK, UNMIK-CIVPOL, OHR	KPSS, SMMS	SFOR, KFOR, ISAF	Concordia, Althea, EUPM ½, Proxima- EUPOL, EUPAT		
--	--	---------------	------------------------	---	--	--

Ostale operacije			AFOR, NTM, Pakistan			IPTM, JIPTC
-------------------------	--	--	---------------------------	--	--	----------------

Ø **JIPTC – Jordanija**

Resolucija omenja neke sile, vendar ne avtorizira oblikovanja le-teh in njim ne določa mandata. Prešle pod okrilje ameriških ministrstev.

PRIMERJAVA MIROVNIH OPERACIJ

Do sedaj je RS sodelovala v 24 mirovnihi operacijah, v 13 vojaških in 11 policijskih. Od teh so sporne predvsem AFOR, NTM, Nato operacija v Pakistanu, IPTM in JIPTC. Podrobnejša analiza razkriva prvine, ki te operacije izključujejo iz okvira MO, tudi odsotnost v mednarodni skupnosti sprejetega mandata. To je posredni dokaz pogoste zlorabe in napačne uporabe termina MO. RS je tako sodelovala v pestrem naboru različnih tipov mirovnihi operacij (12 skladnih z definicijo MO), večina operacij je bila delegiranihi/regionalnihi mirovnihi operacij v podporo miru (MAPE, UNTSO, UNFICYO, ALBA, UNMIK, UNTAET/UNMISSET, UNMIK, SOFR, KFOR, ISAF, EUFOR DR Kongo, Concordia, Althea, OHR, KPSS, SMMS, EUPM, Proxima EUPOL, EUPAT). RS še ni sodelovala v operaciji vsiljevanja miru. Gre za zelo različne operacije. Največje mirovne operacije v katerih je sodelovala so SFOR, KFOR, IFOR in Althea. Dolžina sodelovanja v mirovnihi operacijah, ki je v SV omejena na šest mesecev, medtem ko je pri policiji dvanajst mesecev, z možnostjo podaljšanja. Najpogosteje je RS sodelovala v misijah EU (7), sledi ji OZN (6), Nato (3), OVSE (3). Slovenski kontingenti, tako vojaški kot policijski, so najštevilčnejši v MO na območju nekdanje Jugoslavije. Delna izjema je ISAF.

Do sedaj je bilo izvedenih 11 vojaških misij in 8 policijskih.

Operacije v podporo miru:

- mirovne sile so robustne, širok spekter nalog in so le vojaška komponenta MO
- mirovne sile posredujejo sredstva, s katerimi lahko uresničijo svoje cilje
- nevtralnost mirovnihi sil se zagotavlja z uporabo sile, prisile zoper sprte strani
- v teh operacijah je ključni cilj oblikovanje liberalno-demokratskega političnega sistema
- temeljijo na konceptu delegiranja in principu stebrne države
- vodijo civilne strukture

BIH – vojaški del SFOR, civilni OHR in UNMBIH s policijskimi silami IPTF. Aktivnosti so organizacije izvajale samostojno, seveda pa so se pri tem akterji podpirali.

UNTSO, UNFICYP popolnoma tradicionalni MO.

MAPE in EUFOR DC Kongo operaciji upravljanja in vodenja tranzicije.

Alba je razširjena MO. Delovala v pogojih nestabilnega in krhkega sporazuma.

PODLAGA ZA SLOVENSKO SODELOVANJE V MIROVNIHI OPERACIJAH

j Resolucija o izhodiščih zasnove nacionalne varnosti RS – 1993

Ta se z vprašanjem sodelovanja v mednarodnihi mirovnihi operacijah neposredno ne ukvarja, je pa moč zaznati razmišljanja o možnostih sodelovanja v teh operacijah (zavezanost načelom UL ZN).

k Popravek k Resoluciji o izhodiščih zasnove nacionalne varnosti RS - 1994

12. člen prvič, vsaj v tako pomembnem nacionalnem dokumentu dopušča možnost sodelovanja RS v MO. Z jasno nacionalno omejitvijo, da te operacije potekajo izven prostora nekdanje Jugoslavije.

l Nacionalna strategija RS za vstop v Nato – 1998

Ugotavlja, da RS že pred vstopom v Nato aktivno sodeluje pri reševanju vprašanj mednarodne varnosti, razorožitve in operacij za vzdrževanje miru. Kot ključno območje delovanja izpostavi Balkan i s tem formalno umika nacionalne omejitve. (Sicer gre za zapoznel ukrep, RS sodelovala v SFOR že leta 1997). Strategija pa opredeljuje tudi sodelovanje z drugimi varnostnimi strukturami v Evropi.

m Resolucija o strategiji nacionalne varnosti RS – 2001

Ta natančneje opredeljuje sodelovanje RS v mirovni operacijah. Izpostavi aktivno delovanje RS v sistemu varnosti EU in Nata. Med ključne cilje RS šteje aktivno sodelovanje v mednarodnih dejavnostih za zagotovitev miru in varnosti.

n Obrambna strategija RS – 2001

Ta opredeljuje cilje, smernice delovanja in razvoja obrambnega sistema RS. Podaja tudi usmeritve pri zagotavljanju miru in varnosti v MS, še posebej v okviru EU in Nata. Eden ključnih obrambnih interesov je ohranjanje miru, varnosti in stabilnosti tako v Evropi kot tudi širšem varnostnem okolju. Ta strategija opredeljuje, da mora biti obrambni sistem RS sposoben zagotavljati obrambo države, sodelovanje v kolektivni obrambi in v mirovni ter humanitarni operacijah. Pri tem kot ključne omejitve za sodelovanje izpostavlja zmogljivost svojega obrambnega sistema in skladnost teh operacij z nacionalnimi interesi RS. Dokument zato uvaja pojem selektivno sodelovanje.

o Strateški pregled obrambe 2002-2003

Govori o slovenskem sodelovanju v MO. Izpostavlja potrebo po aktivnem sodelovanju RS v globalnih in regionalnih varnostnih organizacijah. Primarno težišče delovanja bo še naprej usmerjeno v JV Evropo.

p Resolucija o splošnem dolgoročnem programu razvoja in opremljanja Slovenske vojske

Ta konkretno in podrobno opredeljuje poslanstvo SV. Eno izmed teh je prispevati k mednarodnemu miru, kar obsega operacije kriznega odzivanja....

q Vojaška doktrina – 2006

Ta do sedaj najbolj podrobno obravnava problematiko delovanja SV v mirovni operacijah. EU in Nato opredeljuje kot globalna akterja zagotavljanja in varovanja mednarodnega miru, varnosti in stabilnosti. Zavezanost RS k uresničevanju strateškega koncepta zavezništva.

Doktrina predstavlja dokument, ki v precejšnji meri operacionalizira sodelovanje RS oz SV v MO, ki pa jih, za razliko od ostalih dokumentov, že postavlja neposredno v okvir članstva Nata in EU.

V nasprotju s SV pa policija še nima dokumentov o sodelovanju v MO. Svoje sodelovanje utemeljuje na prepletu nacionalne in mednarodne zakonodaje. Na nacionalni ravni je ključen Zakon o policiji, ki določa, da policija lahko sodeluje pri opravljanju svojih nalog v tujini. O napotitvi v misijo pa odloča na predlog ministra Vlada RS. Pomembno vlogo imajo še naslednji mednarodni dokumenti:

- Resolucije VS, odločitve Evropskega sveta in Sekretariata OVSE
- MoU (memorandum of understanding) in drugi sporazumi o sodelovanju med RS in mednarodno organizacijo
- RoU (Rules of Engagement) pravila sodelovanja
- SOP (Standard Operating Procedures) - standardna pravila delovanja in direktive, ki jih izdajajo operacije
- Konvencija o privilegijih in imuniteti ZN
- itd.

Eden najpomembnejših razlogov za sodelovanje v mirovni operacijah je pridobivanje različnih operativnih in siceršnjih znanj. Pomemben je tudi interes po delovanju na območju JV Evrope, ki ga policija vidi kot območje posebnega varnostnega interesa RS.

Organ	OZN	OVSE	NATO	EU	ZEU
Slovenska udeležba					
Slovenska vojska	UNTSO, UNFICYP	ALBA	SFOR,	Concordia,	

	UNMIK		KFOR,	Althea,
	OHR		ISAF	EUFOR
Slovenska policija	UNTAET/UNMIS			DR Congo
	ETKPSS			EUPM ½,MAPE
	UNMIK-CIVPOL	SMMS		Proxima-
	OHR			EUPOL,
				EUPAT